

І. М. Коваль
доцент кафедри ТІФП
Навчально-наукового Інституту права,
психології та інноваційної освіти
Національного університету «Львівська політехніка»,
к.ю.н.
Д. А. Візньак
студентка ІІПО
Національного університету «Львівська політехніка»

ВИТОКИ І ГЕНЕЗА ФОРМУВАННЯ СУДОВОЇ СИСТЕМИ ІНДІЇ

Традиційно до індуської правової сім'ї ми відносимо право Республіки Індія, проте воно має певні особливості і здебільшого розглядається окремо. Базисним елементом правової системи є право, за яким можна охарактеризувати правову політику і правову ідеологію держави. Проте крім права, важливу роль відіграє правосуддя і судові установи. Судову систему Республіки Індія можна визначити як сукупність судових органів, які цілеспрямовано здійснюють правосуддя у встановленому державою порядку. Розглядаючи особливості судової системи Індії доцільно звернутись до її витоків і генези формування.

У Стародавній Індії судові органи у своїй діяльності керувалися нормами права, зокрема Законами Ману. У VIII Главі цього збірника визначено, що судочинство здійснює цар особисто. Якщо цар не розглядав справу особисто, то він призначав вченого брахмана і трьох суддів, які розглядали справи у «високому суді» від імені царя. Очевидно, що у більшості випадків розгляд справ здійснювався брахманами, а місце, де вони «сидять» становило собою «суд Брахми» [1, с. 40]. Судочинство здійснювалося на основі системи норм змішаного (релігійного, морального, звичаєвого та правового) змісту [2, с. 98].

Стародавня індійська юриспруденція глибоко вкорінена у філософії дхарми. Дхарму в даному контексті ми будемо розглядати як правосуддя, як піднесення і як вічні правила. Дхарма означає «правосуддя», визначене як таке, що є правильним у певних обставинах, воно прагне захищати тих, хто йде праведним шляхом, тобто шляхом дхарми. Дхарма тлумачиться також як «піднесення» живих істот. Дхарма відігравала роль регулятора індивідуальної поведінки, прав та свобод людини відповідно до інтересів усього суспільства. Натомість суспільство повинно було захищати інтереси окремих осіб. Тут ми можемо говорити про взаємні зобов'язання суспільства та особи. Дхарма означає також вічні правила, на яких тримається весь світ. Бог вважався основним джерелом права, а дхарма була на стику царства небесного, життєвого світу та світу індивідів. Об'єктом дхарми було створення кращого світу, в якому окремі особи та суспільства могли б досягти божественної самореалізації, тому захист дхарми був невід'ємним аспектом суспільного життя в стародавній Індії [3, с. 46-47]. І навіть у ст. 15 законів Ману встановлено загальну норму про те, що дхарма, яку порушено, – нищить; дхарма, яку збережено, – охороняє, тому її не можна порушувати, щоб не бути покараним [1, с. 41].

Термін «адхарма» означає «несправедливість», «беззаконня». У Стародавній Індії відповідальність також покладалась на царя, який виступав вищою судовою інстанцією. Зокрема, у ст. 18 законів Ману закріплено формулу про те, що чверть провини від вчинення адхарми лягає на винного, чверть – на неправдивого свідка, чверть – на суддів, чверть – на царя.

Рішення суду, винесене за законом і дхармою, не могло бути скасоване. Разом з тим, незаконне рішення суду цар повинен скасувати, оштрафувати суддю чи радника і прийняти справу до свого розгляду. До розгляду справи в суді учасникам процесу не дозволялося мати приватні аудієнції в суддів з метою уникнення підкупу. Чесність, непідкупність суддів перевірялася агентами-провокаторами. Суддя підозрюваний у хабарництві, зловживаннях, корисливому розв'язанні справи піддавався суворому покаранню – вигнанню з конфіскацією майна, навіть якщо був брахманом. Була відсутня чітка відмінність між цивільним і кримінальним процесом [1, с. 41-42].

До вторгнення британців Індія була розбита на численні князівські держави, кожна з яких мала власну систему управління. Голова князівської держави мав вищу компетенцію в питаннях законодавчої, судової та виконавчої сфери.

У період британського правління в Індії було запроваджене загальне право. Це заклало основу сучасної індійської правової, в тому числі судової системи. Британці запровадили різноманітні правові нововведення, що зумовило модернізацію колишньої системи. Загальне право, звичаї, загальні принципи добра і справедливості забезпечують основу функціонування судової системи і пріоритет закону. Слід зазначити, що принципи загального права, сформульовані англійськими судами є основою функціонування індійської системи судоустрою. Пріоритетним принципом є верховенство права. Всі державні органи повинні здійснювати свою діяльність відповідно до письмових законів, ніхто не може бути вище закону і піддається судовій юрисдикції.

Після отримання незалежності Індії установа збори Індії, передбачали створення трирівневої судової системи, яка є абсолютно незалежною від інших гілок влади. Кожного разу коли законодавство відсутнє, судді, відповідно до багатьох державних статутів, повинні керуватись принципами справедливості і доброї совісті. Статути прямо дають суддям право діяти відповідно до цих принципів [3, с. 47-48].

Сьогодні, у Індії функціонує чітка централізована система судочинства, яка використовує закони як штатів, так і федерації. Судова система складається з шести ланок:

- народні суди;
- суди мунсіфов;
- додаткові суди;
- окружні суди;
- Високий (Вищий) суд штату;
- Верховний суд Індії.

Народні суди (суди панчаятів) є першою ланкою судової системи, розглядають незначні кримінальні та цивільні справи. Вони діють в кварталах міст, в невеликих населених пунктах. Суди мунсіфов розглядають тільки цивільні справи на невелику суму позову. Додаткові суди розглядають цивільні справи незалежно від ціни позову, а також апеляційні скарги на рішення мунсіфов. Окружні суди розглядають апеляції на рішення додаткових суддів і мають у своєму розпорядженні необмежену юрисдикцією як суди першої інстанції у кримінальних і цивільних справах. Високий суд штату виступає в якості суду першої інстанції та апеляційного суду. Крім того, здійснює керівництво всіма судами на території штату, а також конституційний контроль [4].

Верховний суд Індії є вищою судовою інстанцією, який складається, як правило, із старшого за віком головного судді і 17 членів. В якості суду першої інстанції він уповноважений розглядати спори між штатами. Також, він є вищою апеляційною інстанцією у кримінальних і цивільних справах.

Найбільш важлива роль Верховного суду Індії і Вищих судів штатів полягає в тому, що ці судові установи діють також як органи конституційного контролю. При розгляді будь-якої справи Верховний суд може здійснювати тлумачення конституційних положень, а сформульована ним позиція є обов'язковою для всіх судів країни [5].

Федеральну судову систему Індії крім Верховного суду Індії утворюють: суди магістратів, суди сесій та апеляційні суди [4].

Отже, характерною рисою системи правосуддя Стародавньої Індії була належність вищої судової влади главі держави. Завдяки співіснуванню релігійних, моральних та правових норм у Стародавній Індії було розроблено дієві механізми реалізації допоміжної функції суду у формі виховання громадян, закріплено високі моральні вимоги до «реалізаторів» судочинства. Сьогодні, судова система Індії докорінно відрізняється від судочинства, здійснюваного відповідно до норм класичного індуського права, завдяки політиці британського колоніалізму в Індії. Вона являє собою чітко централізовану, єдину систему, яка складається з народних судів, судів мунсіфов, додаткових судів, окружних судів, Високого суду штату та Верховного суду Індії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Капустинський В. А. Особливості функціонального призначення судових органів у давніх державах. Вісник Вищої ради юстиції. 2013. № 2 (14). С. 36-46. URL: http://www.vru.gov.ua/content/article/visnik14_04.pdf.

2. Булкат М. С. Теоретико-правові засади судової влади: сучасний концепт: дис. на здобуття док. юрид. наук: 12.00.01. Київ, 2019. 444 с. URL: http://idpnan.org.ua/files/2019/bulkat-m.s.-teoretiko-pravovi-zasadi-sudovoyi-vladi_suchasniy-kontsept_1110.pdf.

3. Саміло Г. О. Особливості правової системи сучасної Індії. Науковий вісник Херсон. держ. універ. 2017. Вип. 5 (Том 1). С. 46-49. URL: http://idpnan.org.ua/files/2019/bulkat-m.s.-teoretiko-pravovi-zasadi-sudovoyi-vladi_suchasniy-kontsept_1110.pdf.

4. Форманюк В. В. Порівняльно-правовий аналіз судової системи Індії, Китаю, Японії. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/10760/Formaniuk%20Prav%20ta%20inst%202018%20t1.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.

5. Порівняльне судове право: навч. пос. / Марочкін І. Є, Москвич Л. М. Харків: Право, 2008. 112 с. URL: http://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/POSIBNIKI_2009/PorivnSudov2008.pdf.

І. М. Коваль

доцент кафедри ТІФП

Навчально-наукового інституту права,

психології та інноваційної освіти

Національний університет «Львівська політехніка», к.ю.н.

Софія Заверуха

студентка ІІПО

КОРАН ЯК ДЖЕРЕЛО МУСУЛЬМАНСЬКОГО ПРАВА

Мусульманське право – це своєрідна релігійно-правова доктрина, яка сформувалася протягом тринадцяти століть існування ісламської релігії. Ця доктрина виступає складовою частиною соціально-релігійного світогляду – ісламу, і характеризується своєрідним підходом до розуміння правової норми та правової системи взагалі, оскільки нерозривно пов'язана з релігійною догмою.[1, с. 45]

Історія вивчення джерел мусульманського права є досить розробленою. Вона досліджувалася цілою низкою вчених. Як відомо, головними джерелами мусульманського права релігійно-правові школи визнають Коран і суну, які у свою чергу тісно пов'язані з релігійними та моральними настановами і нормами.

Найважливішим джерелом шаріату був Коран. У ньому поєднувалися притчі, молитви, проповіді Мухаммеда із настановами з правових пам'яток Стародавнього Сходу та звичаями до-ісламської Аравії. Коран складався десятиліттями і остаточно сформувався у середині VII ст. У своєму складі цей релігійний талмуд містить 114 глав (сур), поділених на 6219 статей (віршів). Переважна їх більшість належить до сфери міфології, близько 500 – містять приписи щодо правил поведінки мусульманина і лише у трохи більше 80 статей містять правові норми.

В ісламі Коран це не тільки релігійна книга, а й така, що упродовж століть у багатьох країнах Сходу була джерелом їх життєвої мудрості. А.Авксентьев визначає Коран, як божественне вчення, що містить у собі основні істини. [2, с.5]

Коран складався як діалог між Аллахом і Мухаммедом, між Аллахом і людьми. При цьому Аллах говорить від свого імені і у першій особі: „Я” або „Ми”. Це також діалог між Мухаммедом і слухачами – язичниками, іудеями та християнами, з єдиновірцями і тими, хто не повірив у Мухаммеда. Це була жива мова, звернена до конкретних людей у конкретних ситуаціях. Проте в багатьох випадках нічого не відомо ні про тих, ні про інших.

Коран написаний арабською мовою, що вважається священною. Більше того, Коран, перекладений іншими мовами, не вважається священною книгою. Лише арабською мовою він використовується в ісламі, що мало неабияке значення для розвитку і вивчення арабської мови та об'єднання племен, оскільки надало можливість їм вільно спілкуватися. Хоча і переклад на інші мови вважається благочестивим вчинком.

Коран (араб. читання) – вічна й незмінна книга мусульман, у якій містяться проповіді Мухаммеда, які були нав'язані йому безпосередньо Аллахом, а також подані в переказах Мухаммеда древні легенди й навчання, низка його полемічних виступів проти християнства та іудейства. У Корані визначено типи людських вчинків і міру покарання за недотримання певних їх видів. Варто зауважити, що Коран – це витвір, який створювався стихійно, без будь-якого плану. Записи проповідей, умовлянь, історико-релігійних розповідей і пророцтв Мухаммеда робилися випадково. За легендою, у 651 р. всі одкровення Мухаммеда, які збереглися в пам'яті та в